

Տրեւանդապետական

ՕՐԱԳԻՐ

Դադարաւսկսե Դաւաւսկսե և Զեւաւսկսե

ԵՐԵՎԱՆ, 1842

ՅԱՆՎԱՐ 27

1842

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Կոստանդնուպոլիս, 17 Նոյեմբեր :

Իմին էֆենտին Բարձրագոյն Գրան գործակալը Սերվիս հասնելով իր աստիճանին արժանաւոր պատուով ընդունեւ զինքը : Բարձրագոյն Նոր իշխանին հրովարտակը կարգաւորէր և սովորական աբարդութեամբ : Սերվիսի վերջին լուրերուն նոյեմբեր, առ երկիրը կատարեալ խաղաղութեան մէջ է : Կերտիկոյտը հիմակու հիմայ կը ջանայ կրտսն բարի նախանձով մը քաղաքին գործքերուն բարեկարգութեան վրայ : վերջապէս ամմէն բան կարգի մտեր է : Իմին էֆենտին Սերվիսի գալիս է ուր տեղ Սերվիսի (պրէսիդէնտ) իշխանը կը գտնուի : Եւ Բարձրութեան Կարգաւորին նամակը անոր տալու ու Սերվիսի իշխանութեան նշանը անկէց ետ աւանդու ու իր յաջորդին տալու համար : Սերվիսի իշխանը գէմ կիցէր է չէ ուղեր ետ տալ իր նշանը Բարձրագոյն գործակալին և ոչ պատասխան գրեւ է Կարգաւորին նամակին : Կեռ չիմացանք անոր յամաւորութեան պատճառը, ու ինչ մտքի ծառայելը :

Կանակ կը կարծենք որ Սերվիսի միտքն հաւանութիւնը, իրենց նոր իշխանին ընտրութեանը, ու Բարձրագոյն տրամադրութեանը աս երկրին անդորրութիւնը ապահով պահելու համար, ալ մէկ յոյս մը չեն թողուր բնաւ Սերվիսի (պրէսիդէնտ) առջի իշխանին :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Կոստանդնուպոլիս, 17 Նոյեմբեր :

1818 Հոկտեմբեր 3, պանդոկապետին մէկը անտառի մը մէջէն անցնելով Գորսդ ըստեմ տեղին մօտ, քիչ մը հեռու Օլիկէնքորտ տեղէն Կերտանիայի մէջ, ուր անցկորները շատ չէին յաճախեր, լսեց անյայտ ու խորունկ աքալու ձայն մը նոր փորած փոսի մը մէջ պառկած մարդու մը : Եւս մարդը չունէր մէկ վերջ մը իր հագուստը, որ կը նշանակէին առաւել ունեւորութիւն քան թէ խրճուտիւն, պատրուած չէին ինչպէս կը լլան կը լլան մը ետեւ, բայց միայն քիչ մը գործածված : Պանդոկապետը (ըբանտաճին) ուղեց քիչ մը խօսիլ այս ողորմելիին հետ և ջանաց խեղճ գրուիւր բերելու : Բայց անհնար եղաւ : Ուստի շարիւղ տարաւ իր պանդոկը (ըբանտան) ուր տաքցունելով զանի, նորէն ջանաց զօրացունելու : վերջապէս հասկընալով անոր վերջին աստիճանի վատութիւնն, ու պըղկունքներուն ցնցողական շարժումներն, քէն թէ անոր տկարութիւնը անօթութեան առաջ եկած էր, շատ դժուարութեամբ խըմցուց անոր թաս մը մըսի

Իմին էֆենտին մօտեւ Կոստանդնուպոլիս տեղի գտնուող :

Հինգ մեծ հերթութեանց զեպանները Երբունի խորհրդարանին իմացնելէն ետք իրենց կառավարութեանց պատասխանը Կորստանդնուպոլիս գործքերուն վրայով, անցած ուրբաթ Եւ Բարձրութեան Սերվիսի Կարգաւորը Բարձրագոյն Սերվիսի ընկալանքը ժողովեցան մէկ աղբու միջոց մը բանեցրելու աս վէճը վերջացնելու համար, ջանալով որքան որ հնար է Եւրոպայի փափաղը Երբունի խորհրդարանին բարեկարգութեանցը հետ համաձայնելու : Կերտանի թէ ասոնց մէջ կատարեալ միտքանութիւն մը կայ, ու աս վէճին վրայ որոշ կարգաւորութիւն մը եղած է ուրբաթ օրվան խորհուրդին մէջ : Եւ անկ որոշեցան որ Եւրոպայի զեպանը հինգ տեղութեանց պաշտօնատարներուն կողմէն պիտի խորհի արտաքին գործոց պաշտօնատեղիին հետ Եւրոպայի գործքերը վերջացնելու համար : Բարձրագոյն Գրանը դեռ չի որոշեց թէ երբ պիտի ըլլայ աս խորհուրդը բայց կը կարծուի թէ շատ չի ուշանար :

Եւ Բարձրութեան Սերվիսի Կարգաւորը Կոստանդնուպոլիս համեմէն ի վեր շատ անգամ Եւ Կոստանդնուպոլիս ներկայացաւ :

Ուստի Կայսեր բանակի օգնականը Սերվիսի ինչպէս որ մէկ ատեն Պոլիս խրկուած էր, ու Բարձրագոյն գտնուող ժամանակը քիչ մը տոնին ալ Սերվիսի կիցաւ, մօտեւ Եւ Կոստանդնուպոլիս

Ուստի Կայսեր հրամանով Սերվիսի պիտի ելլայ վերջին անգամը վրայով քննութիւն ընելու : Եւ Երկրի լուրերը առնելով իմացանք որ տակաւին հոն չէ հասեր, բայց կը պառկէ մօտեւ Եւ Կոստանդնուպոլիս տեղի գալ :

Պէտք օղուի մէջ օրէ օր բարեկարգութիւններ կը ըլլայ : գրեթէ քիչ ատենէն բոլորովին Եւրոպայի բարեկարգութեան պիտի նմանի : Եւրէի հասարակաց օգտին համար հաստատուած հոգաբարձուները, որոշեցին որ Պէտք օղուի փողոցները գիշերները լուստուրով : Ուստի արժան դատեցին որ 50 լամպեր կախին շափաւոր հեռաւորութեամբ մէկըմէկէ, խեղճ քիչ փողոցին ինչպէս Եւրոպայի ըստեմ տեղը :

ԵՐԵՎԱՆ

Կարգաւորի, 14 Նոյեմբեր :

Հինտու շոգենաւը Սուրբ հասեր է, ու անոր բերած նամակները արդէն Օրհանդաւ շոգենաւով ամսու 12 ին Սարգս խրկուեցաւ : Զինի ու Եւրոպայի տանի վրայով ինչ որ լրացած էինք ինչպէս հիմայ, այս անգամ բոլորովին հաստատուեցաւ, վերոյիշեալ շոգենաւին միջոցով : նաև իմացանք որ անգղիացիք կը պատրաստուէին եղեր Բապուլէն դուրս ելլելու, իրենց բռնած բոլոր գերիներուն ազատութիւն տալէն ետեւ : Հինտու կողմէն քսան ճամբորդ եկաւ :

Նոր հասկընթի գիշերուով մը անցնելով Եւրոպայի մարդը թուեցաւ զօրանալ, եւս ոտքի, ու ինկաւ մեռաւ, Սրան գտնուեցաւ դատարկ քսակ մը (քէսէ մը), դանակ մը, և գրպանակ մը (ճրդաւան մը) որուն մէջ ինքը մատիտով (խուռչուն խալմով) գրեւ էր հետեւեալ խօսքերը :

1

“Կոստանդնուպոլիս գտնուող աղիւսաւոր մարդուն կազմած գիտ թաղելու, և իր բովը պահելու իր ըրած երախտեացը համար իմ լաթերս, քսակս, դանակս և գրպանակս” :

“Կնչպէս իմ վրայ ունեցած ճամբու հրամանագրէս կը հասկընցի, 1812 փետրվար 12 ին վաճառականութիւն ընել սկսեցի Սերվիսի : Բայց ձախորդութեամբ, գողցունելով Լայլն, կորուսի իմ ապրանքիս մեծ մասը : Եւ կէց անհնար եղաւ ինծի ճշդութեամբ կատարելու իմ պարտաւորութիւններս : պարտաւորներս ինծի գէմ վճիռ մը հանել տրվին զիս բանտը դնելու և ծախեցին բոլոր իմ ունեցածներս” :

“Եւ պիտի ընէի, առանց ստրկի այս աշխարհիս մէջ, անօթութեան մեռնելէն ի զատ : Բոլոր իմ հարստութիւնս, որ քսակիս մէջ կը կրկնէի, էր 8 Կոնչէն, 6 քէն-

նիկ” ու 1/24 : Եւստի ստրկի գումարով գացի Ֆրանսիոյ, ուր հասայ Ժամը 4 ին : Թղթատարին հետ երկու նամակ (մէքթուպ) խրկեցի, և վճարեցի 3 Կոնչէն ու 1/24, հօրքըրոյս խրկածիս համար որ նամակի մը գինը մինչև որ խրկողէն վճարված չըլլայ թղթատարին, չընդունիր բնաւ : Կոստանդնուպոլիս համար ծախք ըրի 3 Կոնչէն և ելայ Ֆրանսիոյ : տեղէն Ժամը 5 ին 20 րոպէ մնացած 2 Կոնչէնով ու 6 քէնչէնով որ գեռ ասոնք գրած ատենս քսակիս մէջն են : Եւստեմային նախախնամութիւնը տարաւ զիս բանուկ ճամբուն վրայ Պոլիս տեղին կողմէն, և պառկեցայ գիշերը գեղեցիկ աստղերուն տակը Եւ Կոնչէն : տեղերուն մէջ տեղը վառն զի իմ երկու Կոնչէնովս չէի կրնար յուսար պանդոկի մը մէջ աղէկ բնակարան մը գտնալու” :

“Բայց առտրվան Ժամը 2 ին ալ չի կրցի գիմանալ անձրեւին ու ցուրտին որ սաստիկ կը ներգործէր ինծի մացառներուն մէջ ուր պառկեւ էի : ուստի ելայ ոտքի, անցայ Ֆրանսիոյ : տեղէն և միշտ աստեմային նախախնամութեան առաջնորդութեամբ” հասայ այն տեղը ուր կը գտնուիմ հիմակ, և ուր կը համարիմ որ սպասեմ պիտի դառն մահուան մը, թէ որ աստեմային նախախնամութեան

ՄԱՆԴԻՆ

15 Նոյեմբեր :

բայց Օրիանդալ շոգենաւը 77 հոգի բերաւ : որոնք անմիջապէս ճամբայ ելան ասկէց Սուէզ երթալու : Հնգիկ իշխանը՝ որու համար Լաբոպայի օրագիրները կը ծանուցանէին թէ Լոնտոնայէն ու փարիզէն հեռացեր է : յիշեալ ճամբորդներուն հետ մի կենցաւ ասկէց :

Ն. Բարձրութիւն Սէհէմմէտ Լին փաշան զեռ վարէ Լազիպտոսի զեղընքն է : ու զգալով իր տղան Լաբաշիմ փաշային հետ : որ աս կողմի գեղացոց քաշած նեղութիւնը թեթեւցուն է : ինչու որ ինչպէս լսած էք : 100 հազարէն է վիելի եղներ ու կու վեր կորսուեցան : տարափոխիկ (պուլաշըձը) հիւանդութենէ մը : Լ. յսու ամենայնիւ մեծ փութով հոգ տարուեցաւ որ արտերը (թաւանները) զլիսովին անդործ չի մնան . եղներու տեղ ուղտերը բանեցունցին . աս կենդանիներէն խիստ շատ բերին անապտոի պէտուինները : Չիանքն ալ բաւական աշխատցուցին երկրագործութեան համար . բայց շուտով տկարացան ու չի կրցան երկար առնել բանեցնել : Եկնաւոր կողմէն եղներ բերել կուտայ հիւսակ Ն. Բարձրութիւնը : բայց զեռ չի հասան : Լ. յս ձախորդ պարագաներուն մէջ անանկ եռանդով մը կը բանէին երկրագործները : որ արդէն մօտ ժամանակի հունձին մեծ մասը յաջող վիճակի մը մէջ է . ու այս է պատճառը որ կառավարութիւնը վերստին սկսաւ արմուիք (զահրէ) վաճառելու : որ տակաւին շատ աւաւտ է :

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԵՂԿԱՍՏԱՆ

Ընցած ուրբաթ օրան շոգենաւով օրագիրներ առինք Պոմպայէն : որոնց թուականն էր հոկտեմբերի 19 : Լորտ Լընկայօրուկ Բրիտանիայի պատուոյն ուզածին պէս՝ որոշեց թող աւալ Լազանիստանի իր գէշ վիճակին ու երկարաւակութեան մէջ որ ունին երկու կողմերը պատերազմ բնելով հոն : Լ.ս բանին համար յայտարարութիւն մը եղաւ որ կը ծանուցանէ թէ աս երկրէն դուրս պիտի ելնին անդղիայիք :

Թիւնը չի հասնի ինծի օդնութիւն . վասն զի ես չեմ կրնար և չեմ ուզեր մուրալ :

“Ղըէկ աս ամուսն (Սեպտեմբեր) 15 ին , պատրաստեցի ինծի այս փոքրիկ խրճիթը (քուլիպէն) , և ստոր (16 ին) գրեցի այս խօսքերը : Լաւ . հոս տեղը պիտի մեռնիմ անօթի . վասն զի իմ հասակս ունեցողը (32 տարու) զինուոր չեն առնիր , ու պարագայ տեղը ներկայացայ բոլոր զինուորական պաշտօնատարներուն : Չեմ ուզեր նաև ներկայանալ իմ հեռաւոր ազգականներուն ու բարեկամներուն , վասն զի ուրիշներուն չնորհքէն կախում ունեւալէն աւելի սոսկտի բան չի կայ ըստ իս . մանաւանդ մտածելով որ ժամանակով ինքնիշխան ու հարուստ եմ” :

“Օ իս հոս գտնողին կաղաչեմ իմ մահուանէս ետեւ , որ հաւանականաբար քանի մը օրէն պիտի ըլլայ՝ որովհետեւ ալ չեմ կրնար գիմանար երկար առնել անօթութեան , ծարւութեան , խոնավութեան , ցրտութեան ու բոլորովին քնհատութեան , խրկել սուրհանդակով իմ Լ. . . եղբորս , Լ. . . տեղը այս կնքած գրովածը իմ մահուանս վկայական գրով մը : Իմ եղբայրս յօժարութեամբ կը վճարէ ծախքերը որ կը պահանջէ այս խրկելը” :

“Գորսդ . 16 Սեպտեմբեր 1818” :

Բեզգահ քաղաքը թող տըլին ու Լազանիստանի մէջ Բապուլի արեւմտեան կողմը ալ անդղիայի զօրք չի կայ :

Ընկանտ զօրավարի բանակին վերջին գունդը ճամբայ ելաւ սեպտեմբերի 19 ին ու հասաւ Տաւուր 27 ին : Իրեն ետեւ թիկնապահ զօրքերը զարնըւելով Պօլանի նեղ ճամբուն մէջ , քանի մը մարդիկ կորսնցուց : Լ. ջի գունդը՝ որուն կը հրամայէ Սէիտ հրամանատարը Սիւքքիւր հասաւ 30 ին , ու երկրորդը՝ Մարսալ հաղարապետին հրամանատարութեան տակը՝ Սիբարտօր կըսարաւէր . հոկտեմբերի 6 ին :

Սեպտեմբերի 14 ին Մաք Բաքիւ զօրավարը ու Վիւլօք ու Սիւսի գնդապետները Բօհիսդանի կողմը գունդի մը վրայ յարձակեցան , որու թիւը 4000 մարդու չափ կար : 17 ին Լ. վին Ուլայի հանդիպեցան , Բապուլէն 25 մղոն հեռու : ու բոլորովին ջնջեցին անոր բանակը , ու իր կողմէն միայն մէկ աստիճանաւոր զինուոր մեռաւ ու չորս ալ վիրաւորեցան , 46 հասարակ զինուորներ մեռան ու վիրաւորեցան : Վոնդերը բանակը դարձան սեպտեմբերի 23 ին նեղ ճամբաներէն անցնելու ու Բէսհապէր երթալու համար : Կրսել թէ Լ. քալար Խանը վերջին ծեծերուն մէջ սպանեցաւ : Պիւնտլէքիւն տէն ՚ի զատ՝ ուր տեղ զեռ խուլութիւն կայ : Հնգիստանը խաղաղ է ու երջանիկ պիտի ըլլայ հիւսայ որ Լազանիստանի զօրաց համար գացած մեծամեծ ծախքերը պիտի ջնջուին իր հաշիւէն :

ՉԻՆՍԻՉԻՆ

Չինի լուրերը՝ ինչպէս սեպտեմբեր 4 , թէպէտ նոր բան մը չեն իմացներ , բայց աւելի անգամի աւաւ լուրերնիս ալ է վիելի կը հաստատեն , թէ կա տարեալ հաշուութիւն եղեր է . և թէ ինչոր պիտի հատուցանեն անդղիացոց , անոնց քաշած վնասներուն փոխարէն , արդէն այն գումարին աւելի բաժիւնը՝ 7 միլիոն թալէր , ամբողջ վճարած են :

2

“Ղեց եօթը շաբաթէն ՚ի վեր հիւանդ էի ես : Գարիի տոպրակ մը համարաւորող տանելու տեսնա ինկայ . ու փորիս մէջը բան մը փրկելը իմացայ . ասոր համար շարունակ ցաւեր կը զգամ” :

“Լ.ս դեռ ողջ եմ . բայց ինչպիսի գիշեր անցուցի , որչափ թռեցայ անձրեւէն . որչափ մըտեցայ , ո՞վ տէր . երբ դադրին պիտի իմ տառապանքներս : 3 օրէ որ ամենեւին մարդկային արարած մը չի ներկայացաւ ինծի , բայց միայն քանի մը թռչուններ” :

“17 Սեպտեմբեր” :

3

“Իրեթ բոլոր նախընթաց գիշերը սաստիկ ցուրտը զիս բռնադատեց պըտրտելու , թէ և քաղվածքս սկըսեց շատ դժուարանալ վասն զի շատ տկար եմ : Սաստիկ ծաւալը զիս բռնադատեց լղբելու իմ բոլորտիքս բուսած սունկերուն (մանթարներուն) ջրով . բայց այս ջուրն ալ զցուելի համ մը ունի” :

“18 Սեպտեմբեր” :

4

“Իմ վիճակս մի և նոյն է : Ուր էր թէ միայն մէկ

ԼԱԳՂԻՆ

1 Նոյար , 3 Նոյեմբեր :

Օրիանդալ շոգենաւը այս ուռաւօտ հասնելով Հինտու նաւակներով , այս իրիկուն կը մեկնի ասկէց Լնգղեա երթալու : Լնգղիական Նոյապետը՝ թէպէտ տասներկու շոգենաւ ունի իր հրամանին տակը բայց անոնց մէկն ալ հաս չըլլալով՝ Մալքօլ զըրապետը որ Չինի հետ եղած դաշնաց թուղթը բեւրած էր որ Լնգղեա տանի , ստիպեցաւ Օրիանդալ շոգենաւով շարունակել իր ճամբան :

Ն. Վեհափառութիւն Վիկտորիա թագուհին , փրէնս Լապերըր , Կալէսի իշխանը , ու արքայական իշխանուհին (թագուհին լաւկները) Ուալնէր Բաադլը գային , Վեկնիլոնի դքսին ծովեղերեայ բնակարանը , որ շատ գուրուճալի տեղ մըն է : Թէ որ եղանակը աղէկ երթայ , քիչ մը հոն մնալու միտք ունին :

Յուլիոս Կեսար երբ որ Մեծ Բրիտանիա մտաւ , հաւովմեական գունդերը բերաւ աս ծովեղերը կէցուց :

ՍՊԱՆԻԱ

Կաղէդ տիւ Սիտի օրագիրը հետեւեալ լուրերը կուտայ Սպանիայի վրայօք :

Խիստ երեւելի լուրեր կը լսենք հաւատարիմ ու քաջածանօթ մարդիկներէ : Պարչէլձոնա քաղաքական պատերազմի մէջ է . զօրքերը ազգային պահպաններուն հետ կը զարնըւին . ու աս ետքիները տիրել յին Հօդէլ տը Վիլի , ու տասը կտոր թնդանօթ ձեռքերնին անցաւ : Դեռ չի գիտցուիր թէ ինչ վախճան ունեցաւ աս արիւնահեղ կռիւը , որն որ աղէտալի հետեւանքներով կերկնայ կառավարութեան մէջ :

Պարչէլձոնայի թղթաբերը չեկաւ . ստոր ուշա

կայծահան մը (չախմախ մը) ունենայի , գիշերը ինծի կըրակ վառելու համար . վասն զի իմ բոլորտիքս շատ չոր մնացաներ ու խոխներ կան , ձեռնոց չունիմ ու հագուստս ալ շատ թեթեւ է : Գիւրիւն է երկակայիլ իմ քաշած տառապանքներս ասանկ երկար գիշերները : Ո՞վ տէր Լստուած . ես դեռ կրնայի՞ պարիլ 50 տարի ալ” :

“19 Սեպտեմբեր” :

5

“Լստուած չուզէր խրկել ինծի ա՛յ մահ ո՛չ ալ օդնութիւն մը : Մէկ հոգի մըն ալ չանցնիր այս տեղէն ուր որ 7 օրէն ՚ի վեր կը գտնուիմ : Բայց ռատմոքսիս մէջ սոսկալի աղմուկ մը կը լսայ , ու քաղվածքս ալ սաստիկ տաժանելի : Չի կրնար 3 օրէն աւելի ըլլար որ ես կարենամ լղղել միայն սունկերուն վրայի ջուրը . գոնէ կըյուսամ 2 օրէն ազատիլ” :

“Թէ որ իմ մահս գրովելու ըլլայ Պ . . եկեղեցւոյն ցանկին (տէֆթերին) մէջ , կը ծանուցանեմ . որ ես ծնած եմ 6 Մարտի 1786 Ու . . . տեղը Լ . . . տեղին մօտ . և թէ իմ մահուանս օրը չի կրնայ պիտի գրվիր այս իմ օրագրութեան մէջ : Իմ հայրս կը կոչէր Պ . Չ . Լ . . անիկա հովիւ էր Գ . . . տեղը : Մայրս էր Չ . Տ . Խաթունը : Լ .

Նախն առաջնորդ կերպով թէ աս զիսկաճներն են որ մենք հաւատարիմ տեղէ լրտնութիւն կրճանուցանենք :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստոս, 27 Այսմբեր :

Անցած կիրակի իրեկուն՝ ժամ իբր 3 , երկրորդ շաբաթական ստատիկ ցնցում մը զգացանք :

Գաղղ իսկան զորքերը Նախապետիկ , որ բանի մը օր է խուշարայէն հասաւ հոս , իսկոյն պիտի երթայ այն զիտնական անձինքներով որ եկած էին այս կողմերը բնակու համար :

— Աւտորիական գործերը՝ Վրէժնացա , անցած շաբաթու Պէրուէնէն և Նոռոսէն եկաւ այս նաւահան գիւտը :

Միշտ կողմէ օրագրութեան մէջ կը կարգադրուի : Կըրնենք որ շինարարներ մէջ շինել Վոնի քաղաքը օրագրի մը կը հրատարակուի հիմայ անգղիական լեզուով . կը հրատարակեն նաեւ թէ միտք ունին ուրիշ օրագիր մըն ալ հրատարակել շինարար լեզուով . աս ալ կըրնայ , յիշեալ օրագրի մը , թէ շատ սէր ունին շինարար անգղիական լեզուն սորվելու :

Սօսերս պառաւ կին մը մեռաւ Գաղղիա , որ մինակ կապրէր ու բնաւ ազգական մը չունէր իր քովը : Հետեւեալ օրը՝ Ս . Նիկիէ կողմէ զեղաւաճաւոր կանչել տրուաւ անոր ժառանգները , ու գոտաւորին առջեւ ցուցուց անոնց՝ ծածուկ տեղ մը նոյն տանը մէջ . ևր տեղ մեռնող պառաւը 7000 Փուանք պահած էր , որն որ կընար ինքը զիւրաւ թեամբ վերցնել անկէ . մանաւանդ թէ այն պառաւին տունն ալ ինքը ծախու առնելու էր : Այս բարեկիրտ զեղաւաճաւոր թէպէտ ուղից որ ծածուկ մնայ իր գովելի գործքը , բայց շուտով հրատարակուեցաւ :

Բոլոր Նարոպայի մէջէն տարին 60 փիլին խան թար երկաթ կը լայ :

Կարգաված էին :

“20 Ապտեմբեր” :

6

“Աստիկ ծարաւ քիչ մը մեղմելու համար որ զիս կը տանջէր 7 անգամ 24 ժամերու մէջ , դայի Օ. Իէկէնքըրուկ , որ փարսախ մը հետեւ է իմ իրձիթէս . հոն ծախու առի շիշմը դարե՛րու (պիռա) . բայց այս ծածուկ 3 ժամը հազիւ կրցի բախել : Այս օրով հետեւ պանդոկապետ տեսեր էր իմ Գ . . կողմէն գալիս , ետ դարձայ Պ . . ին կողմէն , և նորէն բնակեցայ Օ. Իէկէնքըրուկին քով : Այսու ամենայնիւ դարե՛րու խիստ քիչ օգնեց ինձի . իմ ծարաւս միշտ սաստիկ էր . բայց գոնէ ջուրը քովս պատրաստ օւնէի , այսինքն պանդոկապետին ջրհանը (թուլմապան) . վասն զի թուրքերուն մէջ ջուր չէր զբաւնւիր . աս իրիկուն երբոր մեծ իրիկէն , երթամ խրմեմ պիտի անկէ , թէ որ մահը շուտով չի հասնի զիս աղաւաղու : Աստուած . որչափ նիհար ու գունուծափ էի երբոր նայեցայ պանդոկապետին հայելին մէջ” :

“21 Ապտեմբեր” :

7

Նիշի (22 ին) հազիւ կըրցայ շաբաթի և խիստ դժուար :

Մեծ Բրիտանիայէն	29,632,000	խանթար
Գաղղիայէն	6,773,900	”
Ռուսաստանէն	3,820,000	”
Պէրսիայէն	12,917,350	”
Գերմանիայէն	2,194,262	”
Հոլանդիայէն	1,445,245	”
Սարտինիայէն	245,000	”
Թուրքիայէն	220,000	”
Փարմիայէն	28,000	”
Սօսիան և Նաբոյիէն	150,000	”
Բոսնիայէն	184,000	”
Նորվեգիայէն	107,420	”
Լիւքսեմբուրգէն	60,000	”
Չեխոսլովակիայէն	14,000	”
Փօրթուգալէն	5,400	”

Գաղղիայի բոլոր ժողովուրդին թիւը էր ,		
1841 ին	34,494,875	հոգի
1836	33,540,910	”
1831	32,559,223	”
1826	31,858,937	”
1820	30,461,875	”
1806	29,107,425	”
1802	27,349,003	”
1789	25,095,883	”
1784	24,800,000	”
1762	21,769,103	”
1700	19,669,320	”

Ուստի 142 տարւան միջոցին մէջ , Գաղղիայի ժողովուրդին թիւը հարուրին 75 է վերցեր է :

Երաւոյ տեսողան մը :

Ամերիկայի օրագիրները մեծամեծ գովեստներ կը տան Հեքթիլէսի մը , որ աշխարհիս վրայ ինչու հիմայ տեսնուած Հեքթիլէսներուն պիտի երեւելին է :

Աս տարբերակ ուժով մարդը՝ փօլ կը կոչուի , ու աս տարւան յուլիս ամսուան մէջ մեծ զարմանք տը վաւ Նիւ Նորթի բնակիչներուն , որոնք Պոլիէրի թէատրոնին մէջ տար սքանչելի զօրութիւն տես :

Եւրոպայ մասերը դորձածէ : Պիտ հրատարակուեալ յորդորվելով՝ առկառանց կանուխ գացի ջրհանին քով . բայց իմ դատարկ ստամոքսս չընդունեց սառնասառնոյց ջուրը . և ես ալ ո՛չ միայն ետ բերի , այլ նաեւ առնակ սաստիկ բնական ցընցումներ (սրազմոս) զգացի որուն անկարելի էր դիմանալ որ և քշեցին մինչո՛ք իրիկուն : Անտեսնը առարկան պէս ծարաւը զիս նորէն տարաւ ջրհանին քովը : Կըրնէր թէ ստամոքսս կը կամէր սովորել պաղ ջուրին . բայց ասիկա չի կընար շատ երկար տեւել . վասն զի այսօր 10 երորդ օրն է որ ես առանց ուտելիքի կանցնեմ . և թէ 7 աւուր մէջ ուրիշ բան առած չունիմ բայց միայն քիչ մը դարե՛րու ու պարզ ջուր . ու վայրկեանի մը չափ ալ բուն չեմ քնացեր : Կը յուսամ որ այսօր իմ կենացս վերջին օրն է (որն որ լման եղբորս առնանը տօնախմբութեան օրն է) . և այս յուսով կաղթեմ ու կըսեմ . Աստուած . քեզի կը յանձնեմ իմ հոգիս” :

“23 Ապտեմբեր” :

(Ճանցորդը հետեւեալ թիւով) :

Նախ համար կըրցուէին անթիւ բաղմունքներով : Յիշեալ թէատրոնին հրաւիրանաց թուղթը իրիկուն մը կը մացընէր թէ պարոն փօլը խօսք կը տայ զէմ դիւրու երկու խիստ զօրեղ ձիու ուժին , որոնք այնքան զօրաւոր են որ անոնց նմանը չի գտնուիր Նիւ Նորթի մէջ , և թէ աս բանիս համար 1000 թուղթ զրաւ դրած է : Աս երկու կենդանիները՝ որ զգուշութեամբ ընտրեցին , երկու ուժեղ նժոյգներ (քօհլան) էին Նիւ Նորթի անեան ըսած տեսակէն , ու սովորած ամեն օր մեծ մեծ քարեր քաշելու : Երկու իրեք դօնոյի ծանրութեամբ :

Փօլ՝ մէկ թնդանթ մը ուսին վրայ վերցունէլէն ետքը , որ 400 լիտր ծանրութիւն ունէր , ու չունին մը վրայէն թէատրոնին ինչու տանիքը կը կանգնէր , քիչ շատ հերակլեան հրաշքներ ընէլէն ետեւ , պառկեցաւ մէկ կողմի (մէջէ) սանդուխի մը վրայ . որ յատուկ անոր համար շինուած էր :

Չիւրը բերին իրենց տէրերը ու անոնց համեմտեան (սէմէր) կապեցին մէկ չուան մը , որուն ծայրէն ամուր մը փօլին ոտքերուն կապուած էր : Աս չուանին կցած էին իրեք կտոր փոկ , որոնց մէկը մէջքը փաթեցին , ու մէկալ երկուքը անութիւնէն (քօլթուք) անցուցին : Աս ուժով քաշելուն զէմ կենալու համար , փօլ ուրիշ կը թնդելու տեղ չունէր . սանդուխին երկու կողմի սիւնի բէն ի դատ , որոնց մէկուն վրայ ոտքերը կը թնդէր ու մէկալին վրայ ալ ձեռքերը : Եւրոպայի փօլ ասանկ կեցած էր , ամենուն միտքը ինկաւ աս կերպ տանջանալունը՝ որու վրայ առեւտր մահապարտները կըսպաննէին :

Եւրոպայի փօլ հսկայազօր ձիերը տեսարանին վրայ երեւցան ու քաջասիրտ Հեքթիլէսի ոտքերուն կապեցուն , զիտես թէ բաղմունքեան վրայ ահարկու սոսկում մը եկաւ . ու ձիերուն տէրերը կը հաստատեին առանց երկարութեան , թէ պիտի չի կըրնայ փօլ անոնց ուժին զէմ կենալու :

Նշանը տրուեցաւ , չուանները կը ձգտին (կէքիլմէք) սանդուխը կը կանչէ , ու կը ձուի , կըրեւայ թէ երկու հաստ չուանները որ անշարժ բռնէր էին զան , կտոր կտոր պիտի ըլլան . ձիերը ոտքերնին զանելով հողաբլուրի մը վրայ որ անոնց շարժումը զիւրացնէր համար շինուած էր հոն , այնքան ջանք կընէին որ իրենց միանունները ու երակները կը կանչէին , ու տէրերնին ալ կը գրգռէին զանոնք ձայնով ու խորազանով . . . բայց փու՛ճ տեղը կաշխատէին . անհարկն էր շարժել աս քաջ մարդը կամ իր տեղէն վերցնել :

Հոն տեղի բաղմունքները որ ինչու ան ստենը լուծեան մէջ էին , սկսան ձեռք զարնել նժոյգ ձիերուն յաղթելուն ու փօլի յաղթութեանը վրայ : Փօլ նորէն առաջարկեց ժողովին վերստին սկսելու փորձը , բայց թէատրոնին վերապահուն չի թողուց . բաւական է կըսէր առջի քաշումը՝ յայտնի ցուցնելու թէ փօլ՝ առանց ընդդիմութեան , աշխարհքիս մէջ ամենէն զօրաւոր մարդն է : Ու ի զննին կեցողներուն ստուգելու համար թէ իր քաշանքի գործքերուն մէջ ամենէն խաբէութիւն մը չի կայ , շատ մարդիկներ հրաւիրեցան որ երթան տեսնան ու զննեն իր բանեցուցած գործիքները :

Պարոն փօլը աս տարւան մարտ ամսու մէջ տասնըութ տարին լրջացուց , տաններնը մուտ :

ՏԱՆԿԱՍՏԱՆ

Օգոստոսի, 27 Կոնստանդնուպոլիս

—Լեւոն Պիւնկէմ հրամանատարը շինարարներին անգղիացի զորքերուն վրայ տեղեկութիւններ տալով հետաքրքրական լուր մը կուտայ աս երկրիս գոյնը ճարտար հարկերուն վրայ :

«Երբոր անգղիացիք տիրեցին Գինկէ-Նայի, Քիւզլան կողմին մայրաքաղաքը, ամենեւին մարդ չի գտան ճարտարներուն մէջը . հազարաւոր բնակիչներ փախեր էին, ու շատն ալ գոցած պահէր էին իրենց տներուն մէջ :

«Բայց ետքը անգղիացի զորքերուն զգուշաւոր կրթութիւնը՝ քիչ քիչ ապահովեցին բնակիչները : Քաղքին մէջ եղած չինայիները գուրս ելան . ու մանք դրսերէն ետ դարձան : Բայց ատենց մեծ մասը գող էին, ու սկսան կողոպտել տները, խանութները որոնց տները ձգեր փախեր էին : Ենթադրացոյ զօրավարը պատուիրեց քաղքին զանապաններուն որ բնաւ թող չի տան զուրս հանել, ոչ կարասիք և ոչ ուրիշ բան . դադարները միայն՝ որոնց մէջ մեռել զենքով մօտ լեռան մը վրայ կը ստանէին թաղելու, կըցան զուրս հանել առանց զուսպաններուն նայել տալու :

«Ենթադրացիք զարմայան մեռելներուն անթիւ բազմութեանը վրայ . կերևար թէ ժանտախտը կամ ասիական աստղ (քոլէրան) կոտորած կրնէր միւս պատուհաններուն հետ որոնք քաղաքը սուր կը դարձնէին : Գաղաղները բացին, ու գրեթէ ամենեւին մէջ ալ մեռելներուն տեղը, մետաքսէ կերպաններ ու ուրիշ պատուական բանքեր կային, ուրոնք հարուստ վաճառատուններէն կը փախչունէին : Ետը համար ստիպեցան ուրիշ ճար մը գտնալ աս աւարաւորութիւնը արգելելու» :

Ետիճանք բարեխառնութեան Օգոստոսի, գիտեալ ի միջոցէի և եղեալ ըստ բաժանման Ոսմուրի :

		Ստուերի :		Հարեու :	
Ուրբաթ	20	Նոյեմբր	17½	աստիճան	20 աս.
Հաբաթ	21	"	13½	"	19½ "
Կիրակէ	22	"	11	"	15 "
Իրկուշաբաթի	23	"	10	"	17 "
Իրեքշաբաթի	24	"	11½	"	21½ "
Չորեքշաբաթի	25	"	10	"	21½ "
Հինգշաբաթի	26	"	10	"	21 "

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԱՆ

Ի իմբրու, 4 Կոնստանդնուպոլիս

Բամպակ : Կերսի քաղաքներուն համար շատ ուշ էր աս շաբթու, ու անցած շաբաթէն էլ վեր ապրանք ծախեցաւ . ուստի Սիւրբեալ Կահան գաց առաջին տեսակ ապրանքաց զինքն քարճրացաւ : Ետը ներհակ վար տեսակ բամպակներուն զինքն իջաւ ու ծախու առնող չի գտնուիր : Բայց հասարակ ապրանքներուն զինքնը մի և նոյն են :

Եւս Կոթնեակի մէջ ամեն տեսակ բամպակներէն եղած ծախսին գումարն է 32,820 պալեա . եկած ապրանքները միայն 469 պալեա Սիւրբեալ Կահանգաց :

Տորոն : Կուզլի միջոց . ու յոյս ունենք որ զինքն բարձրանայ պիտի : Զինի հաշտութիւնը հաստատուէն ետեւ, թէ աս ապրանքին և թէ ուրիշներուն զինքնը անշուշտ պիտի բարձրանան :

ԳՆԱԳՆԱՆ

Մարտի, 9 Կոնստանդնուպոլիս

Քաղաքիս առուտուրները անյաջող վիճակի մը մէջ ըլլալով, գրեթէ ամեն տեսակ արեւելեան ապրանքներուն զինքնը ցած են . մանաւանդ բամպակայ զինքնը : Կը հաստատեն թէ մէկ մաս Քըրքաղաքի բամպակ ծախսեր է 80 Փռանք 50 քլոկրամը . հարուրին 30 վար իջեցնելով . և մէկ մաս ալ Կիսոն Սոյուրա 75 Փռանք հարուրին 25 վար իջեցնելով :

Նէհրի : Եւս Կոթնեակի մէջ բաւական ապրանք ծախեցաւ . նորը 1 Փռանք 15 սոլտի կէս քլոկրամը . հին ապրանքը 1 Փռանք 2 կամ 3 սոլտի ևս կէս քլոկրամը . բոլորն ալ հարիւրին 1 կամ 2 վար իջեցնելով : Թէպէտ քաղաքի մէջ քիչ ապրանք մնաց հին և նոր, բայց շատ ապրանք կայ գալու : արդէն 66 չուվալ երէկ հասաւ Կոստանդնուպոլիսէն ռուսի նաւով :

Գլխորդ : Եւս շաբթուան բոլոր ծախսը այս ապրանքէն, մէկ մաս 14 չուվալ է, սե կամ կա նոնք Սուսուրի . 72 Փռանք 10 սոլտի կէս քլոկրամը . նմանապէս 55 չուվալ Իզմիրի ապրանք 25 քլոկրամ և կէս կանանչ, ու 30 չուվալ Ճերմակ . մէկը մէկու վրայ 55 Փռանքի ծախեցաւ :

Գաղիսէ (քիթի) : Գժուարաւաճաւ է . սպիտակ տերեւ առաջին տեսակը 3 Փռանք կէս քլոկրամը . երկրորդը 1½ . Գիտէն 2½ :

Բուրդ : Իզմիրի ապրանք առաջին տեսակը 85 Փռանք . երկրորդը 57 . հարուրին 2 կամ 3 վար իջեցնելով :

Մետաքս : Պրուսայի մէջտուտը կարճ խաղանք 18-19 Փռանք կէս քլոկրամը . հասարակը 14-16 Փռանք . Պայրամպոլիսին 13-13½ Փռանք բոլորն ալ հարուրին 1 կամ 2 վար իջեցնելով :

Սուսուր : Պատրաստ ապրանքը 56 Փռանք 100 քլոկրամը . ներկայ ամուս առանդելու պայմանով 55 Փռանք . զեկտեմբերի վերջը առանդելու 52 Փռանք . եկող տարւան առջին իրեք ամսուան մէջ առանդելու 52 Փռանք . միշտ հարուրին 1 կամ 2 վար իջեցնելով :

Կտաւատ : Սուսուրաւոր և Կիւսպտուի ապրանքը 31 Փռանք 10 քլոկրամը . Եսիայինը 32½ Փռանք . Բուսիլիինը 34 Փռանք :

Եւսիլի սերմը փորձելու համար ծախու առեր են . նաւը անվնաս հասնելու ըլլայ նէ առանդելու է 53 Փռանքի :

Չէթ : Եւս շաբաթ 320 Եւրոպայի Սիւրբեալի պատրաստ ապրանք ծախեցաւ : 123 Փռանք Եւրոպայի . և 129 Եւրոպայի Թուրքիայի ապրանք 120 Փռանք :

Չէթերուն զինքնը իջնալուն համար, ու շատ ապրանք ծախելուն գալու ապրանքներէն, հիւսկուհիայ գործատանց տերերը ետ քաշեր են Սուսուր, Կտաւատ և ուրիշ իւր տըրող սերմերէն ծախու առնելու :

Ուրախութեամբ կը ծանուցանենք մեր յարգելի թերթիցիներուն որ տեղւոյս առուտուրները սկսան լարել փափուկութիւն մը ընդունել այս Կոթնեակի մէջ, Կաղղիոյ շաղկապը հասնելէն ետեւ, զիսաւորապէս Կիսոն որ անցած շաբաթ նշանակեցինք 68-70 Փռանք, հիւսկուսի սկսան 75 Փռանք առնել . բոլոր ծախսին գումարն է 33 սէփէթ . 2 սէփէթ ալ 76 ¼ ծախեցաւ . կը հաստատեն թէ 79 Փռանք ուղող կայ, բայց ծախողները 80 կուզեն :

Նէհրին : 16 ½ Փռանք առին, և կը հաստատեն թէ այսօր եթէ անարատ Նէհրի գտնուի, 18 Փռանք առնող կայ . կարելի է ալ էլիւլ գնով առնեն . այս ապրանքէն բաւական ծախս եղաւ այս շաբթու :

Տորոն : Միշտ կուզել . 40 պալեա Պախըրու ապրանք ծախեցաւ 250 Փռանք խանթարը :

Սուսուր : Կիւս մը թուէ . աս օրվան զինքն 40 Փռանք է, Պոսոյ քիւլէն մինչև նաւը առանդելու պայմանով :

Բամպակ : Թուէ . այսու ամենայնիւ աս շաբաթ 100 բամպակ հասարակ տեսակ ապրանքէն ծախեցաւ 192-210 Փռանք :

Փալամուր : Միշտ կուզել մինչև նաւը առանդելու Թիւրքիստու տեսակը 120 Փռանք . երկրորդ տեսակը 105 Փռանք . Ինկիլիլի տեսակը 85 Փռանք :

Չէթ : Թուէ . Միտիլիի և Եսիլի միտիլի նաւը առանդելու պայմանաւ 210 կամ 212 Փռանք է խանթարը . վերոյիշեալ ապրանքներուն բոլորն ալ ողջ գրամով կը ծախուի, ու շուկայի գրամին հարիւրին 5 կամ 7 գանադանութիւն ունի :

Մեղրամուր : Կուզել և 950 էն մինչև 1025 Փռանք ծախեցաւ :

ՃԱՆՈՒՑՈՒՄ

Կուզովիկայ Ոսկինեայ երդք վան կրօնից :

Եւս պատուական գերքը Վիեննայի Սիւրբեալի Սիւրբեալի ծախեցաւ . Սիւրբեալի Կարագաշեանց գիտնական վարդապետը գաղղիէնէն թարգմանելով, աս տարի ագնուական Պ . Եւստի Սիւրբեալ կանին ծախելու տալեցին : Էրզնակը վեց դրքի մէջ ոտանաւոր չափով, բանաստեղծական զարդարանքով, ու սքանչելի հիմունքեամբ քրիստոնէական կրօններուն ճշմարտութիւնը կը ցուցնէ : Եւս մէկ զրքին ետեւէն ալ երկայն ծանօթութիւններ էլ կ'ըլլուցած է բուն հեղինակը, որոնց մէջ հին հիթանոս փիլիսոփաներուն ու բանաստեղծներուն խօսքերը, ըստ ծնունդի վկայութիւն կը բերէ . հին ազգերուն սովորութեանցը, երեւելի մարդիկներուն բարուցը, բնական պատմութեան ու ֆիզիկայի վերայ շատ տեղեկութիւններ կուտայ :

Եւս զրքին նիւթոյն պատուականութիւնը, ոչոյն աղնուութիւնը, ու բնագրին գեղեցկութեանը հաւասար ոտանաւոր թարգմանութիւնը, մէյմէկ զրգիւ են ազգիս ուսումնասիրներուն, որ անկեց ստանան . որով թէ՛ թարգմանչին, ու թէ՛ տպել տուող աղնուականին փափագը կը լինուի :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՏԵՓԵՆՆՈՒՄ ՊԵՊՈՒՆ ԵՆ